

Bedömningsmatris och kommentar till bedömning av delprov Tala, kurs B

Övergripande bedömning		
Innehåll Begriplighet och sammanhang	• Eleven förmedlar med stöd ett innehåll som är relevant i förhållande till uppgiften. • Eleven uttrycker sig begripligt och till viss del sammanhängande.	
Interaktion	• Eleven följer med i samtalet och svarar på frågor från samtalsledaren.	
Textbindning	• Eleven visar prov på en enkel textbindning.	
Ordförråd Grammatiska strukturer	• Eleven använder ett grundläggande förråd av ord och fraser. • Eleven använder på ett i huvudsak fungerande sätt några grundläggande grammatiska strukturer.	
Uttal	• Uttalet är i huvudsak begripligt.	
Sammanvägd bedömning	0 poäng	2 poäng
	Talet uppfyller inte kraven och/eller är inte i huvudsak funktionell i förhållande till syfte.	Talet uppfyller kraven och är i huvudsak funktionell i förhållande till syfte.

Bedömningsmatris Tala, kurs B. Kommentartexten nedan beskriver bedömningen av muntlig interaktion och muntlig produktion med utgångspunkt i bedömningsmatrisen ovan.

Muntlig språkanvändning består av flera delkompetenser och färdigheter. I kursplanen beskrivs de som *muntlig interaktion* och *muntlig produktion*. Dessutom är hörförståelse en förutsättning för att kunna delta i ett samtal där deltagarna växlar mellan att tala och att lyssna. I bedömningsmatrisen för delprov Tala ligger dock fokus på det talade språket. I den här kommentartexten beskrivs varje bedömningskrav först ur ett mer generellt språkteoretiskt perspektiv och följs sedan av en kravbeskrivning (i en grå ruta) som presenterar en tolkning av betygskriterierna för kurs B.

I bedömning av muntliga färdigheter är det viktigt att vara medveten om att det talade språket vanligtvis är mindre precist och normerat än skriftligt språk. Det talade språket är också i hög grad situationsberoende, det vill säga knutet till ett visst sammanhang och syfte och måste anpassas till situation och mottagare. Dessutom är provsituationen – trots att samtalsämnena är av vardaglig karaktär – en i hög grad institutionaliserad situation som präglas av

deltagarnas olika roller. Eleverna ska lösa en uppgift och visa upp sina språkliga färdigheter, och samtalsledarens roll är att initiera uppgiften och stödja eleverna i samtalen. Samtalsledaren ska dessutom bedöma huruvida eleverna uppnår kraven för det muntliga delprovet för respektive kurs inom den kommunala vuxenutbildningen i sfi.

I all språkanvändning används kommunikationsstrategier av olika slag, såväl medvetna som omedvetna. I den muntliga språkanvändningen kan olika strategier användas för att förtydliga eller förstärka det som sägs, exempelvis genom gester och mimik. Andra strategier kan handla om att komma runt språkliga tillkortakommanden genom att använda helfraser, nybildningar, omskrivningar, kodväxling eller genom att använda tidsuttryck för att uttrycka tempus. I muntlig kommunikation är det även vanligt att använda tvekljud, omtagningar eller pauser för att frigöra tid för att söka efter ord och planera talet. Olika interaktionella strategier som exempelvis att be om förtydliganden eller att signalera att man inte förstår eller behöver hjälp med en ordsökning kan vara avgörande för att kommunikationen i ett samtal ska fungera. Användningen av olika strategier tas inte upp som en enskild bedömningspunkt i bedömningsmatrisen utan ska i stället ses som en övergripande kommunikativ kompetens.

Syftet med bedömningsmatrisen är att synliggöra såväl övergripande som mer specifika delar av elevernas muntliga språkanvändning. Bedömningen ska även göras med avseende på talets funktionalitet i förhållande till de uppgifter som eleverna genomför i provet. Samtidigt är det viktigt att påpeka att det inte alltid går att göra en strikt uppdelning mellan de olika kraven som ingår i bedömningsmatrisen. Tanken är att matrisen ska underlätta bedömningen för läraren och möjliggöra en mer likvärdig bedömning genom att alla elever bedöms på samma grunder.

Innehåll

Vad beträffar *innehåll* bedöms om eleven förmedlar ett innehåll som är relevant och tillräckligt utvecklat i förhållande till uppgiften. För att lösa uppgiften behöver eleven delta i samtalet och med stöd av läraren förstå de frågor som ställs samt återge ett innehåll som ligger inom ämnet för den frågeställning som presenterats. Kravbeskrivningen för *innehåll* ska tolkas i relation till uppgifterna för respektive kurs där frågeställningarna från kurs B till kurs D gradvis går från det personnära och konkreta till att även innehålla mer generella perspektiv.

I delprov Tala, kurs B, förväntas eleven *med stöd förmedla ett innehåll som är relevant i förhållande till uppgiften*. Det innebär att eleven med stöttning av samtalsledaren kan svara på de frågor som återfinns i uppgiften. Även om eleven bitvis kommer bort från ämnet berör eleven i sitt tal som helhet ett innehåll som är relevant i relation till uppgiften.

Begriplighet och sammanhang

Vad beträffar *begriplighet och sammanhang* bedöms huruvida det är möjligt att förstå innebörden i det eleven vill förmedla samt hur lätt det är att följa med i elevens tal. Hur begriplig och sammanhängande den muntliga kommunikationen uppfattas påverkas av elevens samlade muntliga färdigheter och strategier. Av den anledningen görs en övergripande bedömning av begriplighet och sammanhang, oavsett hur eleven går tillväga för att göra talet begripligt och skapa sammanhang. För att fånga att talet till sin natur vanligtvis är mer fragmentariskt, repetitivt och enkelt än skriftligt språk bedöms för samtliga kurser om eleven uttrycker sig *till viss del sammanhängande*.

Något som påverkar både begripligheten och sammanhanget i muntligt språk är elevens talflyt. Vad som tolkas som flyt beror bland annat på hur lyssnaren uppfattar taltempo, pausernas placering och deras längd samt hur upprepningar och språkliga självkorrigeringar används. Vissa människor tänker efter längre när de pratar och vad som är ett naturligt taltempo eller hur pauser används kan skilja sig åt mellan olika personer. I den givna provsituationen blir eleven tilldelad ämnen som hon eller han förväntas tala om utan förberedelser och det är därför naturligt att eleven ibland tar pauser för att tänka efter och planera innehållet i sitt tal. För andraspråkstalare påverkas flytet också av hur automatiserat språket är och för sfi gäller generellt att språket inte är helt automatiserat. På kurs B och C bedöms inte aspekten flyt men ett fungerande flyt kan bidra till att göra elevens tal mer sammanhängande och begripligt.

I delprov Tala, kurs B, förväntas eleven kunna *uttrycka sig begripligt och till viss del sammanhängande*. Det innebär att det är möjligt att med viss ansträngning förstå och följa med i elevens tal, även om delar av talet kan vara svårtolkade.

Interaktion och mottagaranpassning

Vad beträffar *interaktion* bedöms elevens förmåga att interagera med samtalsledaren. Den interaktionella kompetensen inbegriper förmågan att interagera med andra och att initiera, upprätthålla, utveckla och avsluta olika ämnen som kommer upp i samtalet. Genom turtagning kan eleven visa hur hon eller han förhandlar om betydelse och samverkar för ömsesidig förståelse under samtalet. För att interaktionen ska fungera krävs vidare förmågan att lyssna och aktivt följa med i samtalet genom att använda såväl verbala

som icke-verbala återkopplingssignaler. Även förmågan att signalera om man inte förstår, försäkra sig om att lyssnaren förstår och bygga vidare på det som har sagts ingår i den interaktionella kompetensen. Under samtalet kan eleven inte förvänta sig att samtalsledaren är bekant med elevens bakgrund och tidigare erfarenheter. Av den anledningen behöver eleven även anpassa innehållet i sitt tal så att den eller de som lyssnar förstår och kan följa med i talet.

I delprov Tala, kurs B, utgörs interaktionen i samtalet till stor del av att samtalsledaren ställer frågor som eleven svarar på. Eleven förväntas därför endast behöva *följa med i samtalet och svara på frågor från samtalsledaren*. Eleven ber dessutom om förtydliganden, ställer frågor eller på andra sätt signalerar när hen inte har förstått instruktioner eller frågor.

Textbindning

På menings-, sats- och frasnivå organiseras språket med hjälp av *textbindning*. Ett sätt att analysera textbindning är att tala om sambandsord, referensbindning och tematik. Sambandsord, till exempel konjunktioner och adverb, används för att markera logiska och temporala samband och bidrar till talets tydlighet. Referensbindning handlar om hur enskilda ord eller fraser refererar till varandra, exempelvis kan en och samma plats refereras till både som *skogen* och *där*. Ord kan även referera till varandra genom att det ena är över- eller underordnat det andra, exempelvis *hunden – en tax*, eller att ett av orden refererar till en del av ett annat ord, exempelvis *trädet – grenen*. Referenserna kan utgöras av namn på personer, ting, platser och aktiviteter men också av tidsuttryck och pronomen, exempelvis *förra året – då*, *mina mamma – hon*. Tematik handlar om hur information presenteras inom och mellan satser och meningar, det vill säga hur given kontra ny information organiseras, exempelvis *Jag bor nära skogen. Där är det fint*. I muntlig språkanvändning är textbindningen generellt mindre varierad än i skriftlig språkanvändning och det är vanligt att upprepa referenser eller att repetera yttranden för att förtydliga en referens.

I delprov Tala, kurs B, förväntas eleven kunna *visa prov på en enkel textbindning*. Det innebär att eleven använder en textbindning som är tillräcklig för att det ska vara möjligt att följa var och när en händelse äger rum samt vem och vad elevens berättande handlar om. Eleven har en begränsad språklig repertoar och använder mestadels enkla sambandsord som *och* för att binda ihop fraser och satser.

Ordförråd och grammatiska strukturer

I bedömningsmatrisen är *ordförråd* och *grammatiska strukturer* till viss del uppdelade men i praktiken är det svårt att göra en strikt uppdelning mellan dessa, då lexikon och grammatik är resurser som samverkar vid all språkanvändning.

Vid bedömning av ordförråd och grammatiska strukturer är utgångspunkten att språket inte behöver vara helt korrekt. Det är dock viktigt att den språkliga säkerheten ses i relation till komplexiteten. Den elev som vågar sig på mer komplexa grammatiska strukturer eller använder nyinlärda ord eller fraser riskerar också att uttrycka sig med fler avvikelser, särskilt när det gäller talat språk som är mer oplanerat och spontant än skrivet språk. Kontrollen är då inte lika hög som när man skriver och har tid att tänka igenom och redigera sin text. En central utgångspunkt vid bedömningen är dock att de språkliga avvikelser som förekommer i allmänhet inte bör vara störande för begripligheten.

Ordförråd

Att som andraspråkstalare lära sig nya ord och fraser innebär en gradvis process som innebär att man lär sig hur ord stavas och uttalas, vad orden betyder i olika kontexter, vilka stilvärden som är kopplade till orden samt vilka grammatiska egenskaper orden har som ordklassstillhörighet, böjningsformer och syntaktiska egenskaper. Man kan således använda ord som man bara delvis behärskar och under inläringen behöver man pröva sig fram för att upptäcka i vilka kontexter ett visst ord kan användas samt vilka associationer som förknippas med ordet. Utöver enskilda ord består ordförrådet även av inlärda, mer eller mindre konventionaliserade, fasta fraser och uttryck vilka både kan förbättra flytet i samtalet och göra att språket uppfattas som mer idiomatiskt.

I delprov Tala, kurs B, förväntas eleven kunna formulera sig med *ett grundläggande förråd av ord och fraser*. Det innebär att eleven mestadels använder vanligt förekommande, personnära och vardagliga ord, uttryck och fasta fraser och har ett ordförråd som är tillräckligt omfångsrikt för att kunna presentera sig och kort berätta om några personnära ämnen som till exempel sin familj, bostad, skola eller fritid. Eleven förväntas även kunna använda vardagliga uttryck för att ge och efterfråga information, exempelvis *Jag förstår, Hur mår du?*

Grammatiska strukturer

Inläringen av grammatiska strukturer sker till viss del enligt relativt förutsägbara inlärningsstadier. I takt med att ett stadium automatiseras börjar inlärare använda strukturer längre upp i inlärningshierarkin för att gradvis automatisera ytterligare strukturer. Inlärarspråket präglas därför av ett naturligt och systematiskt inslag av variation. För talat språk tenderar dessutom de grammatiska strukturer som används att vara enklare än för

skriftligt språk och i talat språk förväntas man inte uttrycka sig med samma grad av precision som när man uttrycker sig i skrift. Med grammatiska strukturer nedan avses meningsbyggnad, satsbyggnad, verbböjning, substantivböjning och kongruens.

I delprov Tala, kurs B, förväntas eleven *på ett i huvudsak fungerande sätt kunna använda några grundläggande grammatiska strukturer*. För menings- och satsbyggnad innebär det att eleven kan visa prov på inlärd helfraser och enkla huvudsatser med oftast rak ordföljd. Meningsbyggnaden kan ofta ha inslag av utelämnade ord men sammantaget är det i menings- och satsbyggnaden möjligt att följa vem som gör något och vad som sker. Vad gäller tempus är det vanligt att presens och infinitiv överanvänds men så länge det i huvudsak är möjligt att förstå när de handlingar som eleven beskriver utspelar sig, exempelvis genom att eleven använder tidsuttryck, finns det inget krav på att eleven i övrigt ska uppvisa kontroll över val av tempus. Utöver användningen av inlärd fraser visar eleven prov på verbböjning samt till viss del fungerande substantivformer, även om avvikelser förekommer.

Uttal

En viktig länk i den kommunikativa språkkedjan mellan talaren och lyssnaren är *uttalet*. Att lära sig uttalet i ett nytt språk innebär inte enbart att lära sig nya ljud. Det handlar också om att lära sig hur ljudsystemet är organiserat, exempelvis vilka ljud som kan förekomma tillsammans eller hur man med hjälp av ljudens längd och frekvens, eller betoning av vissa stavelser, kan skapa betydelse. Hur elevens uttal uppfattas, och om det leder till kommunikationsproblem, beror på uttalets egenskaper men också på lyssnarens vana av att höra en specifik uttalsvariation. I svenskan är prosodiska aspekter, det vill säga längd, betoning och intonation, av särskild vikt för att uttalet ska bli begripligt. Även förmågan att realisera språkljud, vokal- och konsonantdistinktioner, kan påverka kommunikationen men det har generellt sett inte lika stor betydelse för förståelsen. Bedömningen i delprov Tala fokuserar endast på den kommunikativa aspekten av elevens uttal och därför är kravbeskrivningen formulerad på samma sätt för samtliga tre kurser inom sfi.

I delprov Tala, kurs B, bedöms om elevens uttal *i huvudsak är begripligt*. Det innebär att elevens uttal bitvis kan vara svårt att förstå men att elevens prosodi och realisering av språkljud som helhet inte på ett nämnvärt sätt påverkar elevens möjlighet att göra sig förstådd. I delprov Tala, kurs B, gäller generellt att det är förväntat och naturligt att avvikelser i uttal förekommer i talet.